

TÁRSASÁGI KÖZLEMÉNYEK

Búcsúbeszéd Szádeczky-Kardoss Elemér akadémikns ravatalánál*

A gyász, a megemlékezés és a részvét szomorú perceiben mély megrendüléssel veszünk végső búcsút SZÁDECZKY-KARDOSS ELEMÉR professzortól, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjától, számos hazai és nemzetközi földtudományi társulat évtizedeken át aktív és elismert tisztségviselőjétől, tiszteleti tagjától, a hazai földtudományok polihisztorától.

1903. szeptember 10-én, Kolozsvárott született. Életútja korán a tudomány felé vezérlődött. 1926-ban Eötvös-díjjal kitüntetett doktori értekezésének birtokában a soproni Bánya-Kohó és Erdőmérnöki Kar Ásvány-Földtani Tanszékére került. Ott lett egyetemi tanár, dékán, majd az új Miskolci Nehézipari Egyetem rektora. 1950-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ásvány-Kőzettani Tanszékének vezetésére kapott meghívást. Az egyetem 1981-ben tiszteleti doktorává avatta.

Hat évtizeden át igen eredményes, széles körű és világviszonylatban magas szintű tudományos alkotótevékenységet fejtett ki az ásványtan, kőzettan, földtan, tektonika, hidrogeológia, geomorfológia körében.

Úttörője a hazai geokémia és geonómia tudományának, és e két szakterületen iskolát teremtett. A geonómiát a Föld és élet, a Föld anyag- és energia-mozgásfolyamatai legáltalánosabb törvényszerűségeinek megállapítására hivatott tudománnyá építette ki. A hazai föld fejlődéstörténetét a Kárpát-medence kialakulásának keretében az új globális lemeztectonikai elv alapján elsőként körvonalazta.

Széles körű földtudományi kutatómunkája során a geológia-szedimentológia-geomorfológia területén is úttörő megállapításokat tett. Ezek alapvetőeknek bizonyultak a kibontakozó hazai negyedkorkutatás, ezen belül a teraszgeomorfológia és a folyóvízi üledékképződés törvényszerűségeinek feltárása szempontjából.

* Elmondta PÉCSI MÁRTON az 1984. szeptember 5-i gyászszertartáson.

A Kárpát-medencében elsőként mutatott rá a folyóvízi teraszokon megfigyelhető pleisztocén talajfagy-jelenségek formáira és jelentőségére. Kimutatta, hogy a különböző tektonikai egységeket keresztező folyók teraszai a hegységi szakaszokon az emelkedésnek megfelelően különböző magasságúak, és fordított rétegtani sorrendben települnek, a folyók a süllyedő medencékben üledékeiket teraszsorozatok képzése nélkül, normális rétegtani sorrendben halmozzák fel. Az ősi folyórendszerek folyásirányának rekonstruálására a ferderétegzettségek vizsgálatáa alapján dolgozott ki új módszert.

A köztetszemcsék alakjának mennyiségi jellemzésére mintegy fél évszázada kidolgozott módszerét még ma is eredményre vezetően használják az üledékvizsgálatokban. Nagy nemzetközi elismerésnek örvendő idős pályatársa, ANDRÉ CAILLEUX alig néhány napja Párizsban érdeklődött tőlem igen tisztelt barátja, SZÁDECZKY-KARDOSS ELEMÉR felől, megemlítve, hogy egyidőben, de egymástól függetlenül dolgoztak ki mindketten hasonló módszert a szemcsealak elemzésére. Értesülve a szomorú gyászról, kérte, hogy legnagyobb elismerését, egyben mély részvétét tolmácsoljam a magyar geológustársadalomnak és a családjának.

SZÁDECZKY-KARDOSS ELEMÉR kutatómunkájának irányát, témáit és eredményeit értékelni nem kis feladata lesz egész sor szaktudományának. A Kisalföld földtanáról írt monográfiája négy évtizede alapvető forrásmunka a regionális geológiai kutatások számára. Nemzetközi viszonylatban is elsőként készített karsztvízszint térképet a Dunántúli-középhegységről. Úttörő és alapvető eredményeket ért el az elemek geokémiai eloszlásának szabályszerűsége, a magmás ércesedés mélység szerinti eloszlásának kimutatásával.

Nagynyomású, nagy hőmérsékletű közetátalakító kísérleteket vezetett be. Elsőnek értelmezte a Kárpát-medence köpenyboltozata képződésének mechanizmusát. Irányításával és elvi útmutatásával készült el a Kárpát—Balkán megaregión metamorf képződésének térképe. A széles látókörű, nagy felkészültségű tudós kiemelkedő tudománytervező képességét bizonyította a Föld anyag- és energiaáramlás alapelveinek kidolgozására általa létrehozott interdiszciplináris munkaközösség és tudományos konferenciákon elért eredmények. Ez iránynak folyamánként geonómiai szintézist dolgozott ki, felismerte az általa „univerzális ciklustörvény”-nek nevezett összefüggés-sorozat. Nagy munkájának befejezésén halála napjáig dolgozott.

SZÁDECZKY-KARDOSS ELEMÉR számos kiemelkedő alkalmazott kutatási eredményt is hagyott ránk. Ilyenek a szénkőzetani kutatási eredményei, valamint a szénbányászat és a karsztvízvesztély összefüggéseit értelmező megállapításai. Elsőnek dolgozta ki „Magyarország természeti erőforrásainak kutatása és feltárása” koncepcióját. Éveken át ösztönözte és irányította a kutatásokat.

Gazdag tudományos tevékenységét mi sem jellemzi jobban, hogy hét alapvető szaknyelvet és mintegy 300 szaktanulmányt készített és jelentetett meg magyar és számos idegen nyelven, hazai és külföldi szakfolyóiratokban. A közelmúltig — megalapítása óta — szerkesztette az *Acta Geologica*t és a *Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának Közleményeit*.

SZÁDECZKY-KARDOSS ELEMÉR fél évszázados tevékenységét nemcsak a kutatásban elért nagy jelentőségű eredményei fémjelzik, hanem — különösen a felszabadulást követő 4 évtized alatt — a földtudományok irányításában, szervezésében, szakemberek, tudósgenerációk nevelésében is egyike a legkimagaslóbb egyéniségeknek. Mint a hazai geokémia kifejlesztője, akadémiai kutatólaboratóriumot szervezett és irányított csaknem negyed századon át. Elvülhetetlen érdemeket szerzett az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának megszervezésében és vezetésében. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia elnökségének. Vezető szerepet töltött be a magyar földtudomány nemzetközi képviselésében és elismertetésében.

A széles körű, nagy hatékonyságú tudományos, oktató-nevelő és tudománypolitikai tevékenysége mellett a társadalmi-politikai közéletben is jelentős szerepet játszott. Hosszú éveken át országgyűlési képviselő, elnöke az Országos Béketanács tudományos bizottságának. Tagja volt a Magyar UNESCO-bizottságnak.

Tudományos és közéleti tevékenységének eredményességét kormányunk és a Magyar Tudományos Akadémia több ízben is magas kitüntetésekkel ismerte el: a Kossuth-díj első fokozatát kétszer (1949, 1952), a Munka Érdemrend arany fokozatát szintén kétszer (1953, 1973) nyerte el. 1978-ban a Szocialista Magyarorszáért Érdemrendet, 1983-ban pedig a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetését érdemelte ki. A Magyar Tudományos Akadémia 1949-ben levelező, 1950-ben rendes tagjává választotta. Kitüntették a német Leopold von Buch Emlékéremmel. Munkásságának nemzetközi elismeréseként 1966-ban a World Academy of Art and Science tagjává, majd az Osztrák Tudományos Akadémia levelező tagjává választották.

Hat külföldi és hazai tudományos társaság (társulat) tiszteleti tagja. Közöttük a Magyarhoni Földtani Társulat és a Magyar Földrajzi Társaság is nagyra becsült tiszteleti tagját veszítette el benne.

A búcsú perceiben felsorolni is nehéz a tudós munkás életének igen gazdag tárházát és sok elismerését.

Alig hihető, hogy a gyarló test gyengesége úrrá tudott lenni a szellem nagyságán! Ám amikor az akarat erő és tennivágyás már nem képes a szív motorja lenni, a nagylelkű alkotó, s alkotásokra serkentő tudós élete megszakadt. Műveinek szellemi hagyatéka, példája azonban maradandó és tovább él!

A Magyar Tudományos Akadémia Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya, a Magyar Földrajzi Társaság, valamint a magam nevében búcsúzom tőled, Elemér Bátyám! Nyugodjál békében!

Búcsúunk Salamin Pál tiszteleti tagtól (1913—1984)

A nagy múltú magyar vízmérnöki oktatás és a gyakorló vízmérnökök népes generációi súlyos csapást szenvedtek ez év október 22-én köztiszteletnek örvendő mesterük, dr. SALAMIN PÁL egyetemi tanár elhunytával. Velük együtt gyászolják az eltávozott kiváló szakembert számos más természettudomány, köztük a magyar földrajztudomány művelői is. Hiszen SALAMIN professzor saját szaktudományát is olyan, mindenkor multidiszciplináris felkészültséggel művelte, amely a szűken vett vízmérnöki célkitűzésen túl sokat mondott és adott a társtudományok szakemberei számára is. Ehhez járult szeretetre

méltó, segítőkész, kedves egyénisége is, amivel, korhatár nélkül, joggal lett népszerű a magyar természettudományok művelőinek sorában. Tudtuk, hogy hosszú évek óta nehéz betegséggel vívódva szerzi színvonalas tanulmányainak és értékes tartalmú előadásainak sorozatát. A váratlan távozás mégis mindenkit megrázott, akik szerették és tiszteltük.

DR. SALAMIN PÁL svájci eredetű, Magyarországra telepedett családban született, 1913-ban. A vízmérnöki pályát élete végéig hivatásként és nem foglalkozásként művelte. Ezért is lett mérnökgenerációk szuggesztív hatású, ihletett nevelője.